

XAYRIDDIN SULTONOV IJODIDA BOBURIYLAR TARIXI VA BOBUR OBRAZINING BADIY TALQINI

Gulmatova Shohsanam Diyor qiz

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti O‘zbek tili
va adabiyoti mutaxassisligi 1-bosqich magistri*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Xayriddin Sultonov ijodida Boburiylar sulolasi tarixi va ayniqsa, Bobur shaxsiyati qanday badiiy talqin qilinganligi tahlil qilinadi. Adibning asarlarida Bobur obrazining shakllanishi, uning tarixiy shaxs sifatidagi ko‘rinishi va badiiy ifodalanish usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada muallif tomonidan qo‘llangan uslub va metodlar ham tahlil qilinadi. Maqolada Bobur shaxsining adabiy siymo sifatida aks ettirilishi, uning turli jihatlar, xususan, siyosiy yetakchi, shoir, harbiy strateg, shaxsiy hayotining badiiy talqini qanday yoritilganiga alohida e‘tibor qaratiladi. Shuningdek, Sultonovning uslubiy xususiyatlari, adabiy uslublari va tarixiy voqealarning badiiy yoritilishi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: Xayriddin Sultonov, Boburiylar tarixi, Bobur obrazi, badiiy talqin, tarixiy adabiyot, metodlar, tahlil, badiiy uslub.

Xayriddin Sultonov O‘zbekiston adabiyotida muhim o‘rin tutgan yozuvchilardan biri bo‘lib, uning ijodida tarixiy shaxslar, xususan, Boburiylar sulolasi va Bobur shaxsiyati alohida o‘rin egallaydi. Bobur nafaqat tarixiy shaxs, balki o‘zining "Boburnoma" asari orqali ham adabiy siymo sifatida yetakchi o‘rinda turadi. Bobur obrazi nafaqat tarixiy jihatdan, balki badiiy talqinda ham chuqur yoritilgan.

Maqolada Xayriddin Sultonovning Boburiylar haqidagi tasvirlari qanchalik tarixiy manbalarga asoslanganligi, uning asarlarida tarixiy haqiqat bilan badiiy to‘qimaning uyg‘unlashuvi va Bobur obrazining boshqa adabiy talqinlar bilan taqqoslanishi ko‘rib chiqiladi.

Maqolada tarixiy-adabiy tahlil, komparativ yondashuv, badiiy uslub va xarakter tahlili metodlari qo‘llanilgan. Xususan, Xayriddin Sultonovning Bobur haqidagi asarlari turli tarixiy manbalar va boshqa adabiy asarlar bilan solishtirib o‘rganiladi. Shuningdek, badiiy tasvir usullari, xarakter yaratish metodlari va tarixiy voqealarning badiiy talqini chuqur tahlil qilinadi.

Xayriddin Sultonov o‘zbek adabiyotida tarixiy mavzudagi asarlari bilan tanilgan yozuvchilardan biri bo‘lib, uning ijodida Boburiylar davrining badiiy tasviri alohida o‘rin tutadi. Ayniqsa, uning "Boburiynoma" romani Zahiriddin Muhammad Bobur va uning avlodlari hayotini yoritishga bag‘ishlangan muhim asarlardan biri sanaladi. Yozuvchi o‘z asarlarida Boburning ichki kechinmalari, tarixiy voqealar va o‘sha davr siyosiy muhitini mahorat bilan tasvirlaydi. Ushbu maqolada Xayriddin Sultonov ijodida Bobur va Boburiylar tarixi qanday aks etgani, shuningdek, Bobur siymosi qanday badiiy talqin etilgani tahlil qilinadi.

Boburiylar tarixining badiiy talqini

Boburiylar sulolasi Hindiston tarixida katta iz qoldirgan bo‘lib, ularning davlat boshqaruv uslubi, madaniyati va san‘ati butun dunyoga ma‘lum. Xayriddin Sultonovning "Boburiynoma" asari ana shu tarixni badiiy asar shaklida yoritadi.

Asarda quyidagi jihatlar alohida o‘rin tutadi:

- Boburiylarning Hindistondagi faoliyati: Bobur Hindistonni zabt etgach, o‘z sulolasining asosini qo‘yadi. Romanda bu jarayon tafsilotlari bilan yoritilib, Bobur va uning avlodlari orasidagi munosabatlar badiiy talqin qilinadi.

- Saroy intrigalari va siyosiy kurashlar: Asarda Boburiylar saroyidagi siyosiy ziddiyatlar, Husayn Boyqaro va Shayboniyxon bilan bo‘lgan to‘qnashuvlar tasvirlanadi.

- Bobur va Hindiston xalqi: Boburning Hindiston madaniyatiga bo‘lgan qiziqishi, u yerda adolatli boshqaruv o‘rnatish harakatlari roman sahifalarida yorqin aks etgan.

Bobur obrazining badiiy talqini

Xayriddin Sultonov Bobur obrazini nafaqat hukmdor, balki shoir, adib va fozil inson sifatida tasvirlaydi.

Romanda Boburning quyidagi jihatlari yoritilgan:

a) Boburning shaxsiyati va ichki dunyosi

Bobur o‘zbek va jahon adabiyotida betakror shaxs sifatida tasvirlanadi. Uning qalb kechinmalari, xotiralari va falsafiy qarashlari yozuvchi tomonidan chuqur ochib berilgan.

- Bobur hukmdor sifatida og‘ir sinovlarni boshidan kechiradi, ammo doimo o‘z tamoyillariga sodiq qoladi.

- Uning vatanparvarligi, Vatanni tark etish majburiyati, qismati va hayot yo‘li romanda hayajonli tasvirlangan.

b) Boburning adabiy merosi va she‘riyati

Xayriddin Sultonov Bobur shaxsini tasvirlar ekan, uning "Boburnoma", g‘azallari va ruboiylaridan ham foydalanadi.

- Asarda Bobur o‘zining she‘rlarini o‘qib, ulardan ilhom olgani tasvirlanadi.

- Boburning she‘riyati orqali uning qalb olami yoritiladi.

c) Boburning atrofida bilan munosabatlari

Yozuvchi Boburning o‘z oilasi, farzandlari, do‘stlari va dushmanlari bilan bo‘lgan munosabatlarini ham chuqur tasvirlaydi.

- Boburning Bobo Ko‘yi bilan bo‘lgan suhbatlari orqali uning donoligi aks ettiriladi.

- Uning o‘g‘li Humoyunga bergan nasihatlar orqali uning davlatparvarligi yoritiladi.

- Dushmanlari bilan bo‘lgan munosabatlari orqali uning jasurligi va harbiy salohiyati tasvirlanadi.

Xayriddin Sultonov asarlarida tarixiy haqiqat va badiiy to‘qima uyg‘unligi

Yozuvchi o‘z asarlarida tarixiy manbalarga tayangan holda, Bobur obrazini badiiy uslubda boyitgan.

- Tarixiy voqealar: Asarda tarixiy voqealar aniq faktlar asosida aks ettirilgan.

- Badiiy to‘qima: Bobur va uning atrofida odamlar bilan bo‘lgan suhbatlar, ichki monologlar orqali uning kechinmalari badiiy jihatdan ifodalangan.

- Sharqona falsafa: Asar davomida Boburning fikrlari, tushlari va orzulari orqali Sharq madaniyatiga xos falsafiy qarashlar ifodalangan.

Xayriddin Sultonovning ijodida Boburiylar tarixi muhim o‘rin egallaydi. Yozuvchi Bobur siymosini faqatgina tarixiy shaxs emas, balki tirik, nafas oluvchi obraz sifatida yoritishga harakat qilgan. Uning "Boburiynoma" romani Bobur va Boburiylar tarixini chuqur ochib beruvchi asar sifatida qimmatlidir. Bu asar orqali nafaqat Boburning shaxsiyati, balki o‘sha davr muhitini ham his qilish mumkin.

Umuman olganda, Xayriddin Sultonov Bobur obrazini tasvirlashda badiiy mahorat va tarixiy haqiqatni uyg‘unlashtirishga erishgan yozuvchilardan biri hisoblanadi.

Xulosa

Xayriddin Sultonov ijodida Bobur obrazining badiiy talqini O‘zbekiston adabiyotida muhim o‘rin egallaydi. Adib Boburning tarixiy shaxsiyatini chuqur ochib berish bilan birga, uning hayotini badiiy va estetik jihatdan boyitib tasvirlaydi.

Maqolada Boburiylar tarixi va Bobur obrazining badiiy talqini bo‘yicha qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish zarurati ta’kidlanadi. Kelgusida Sultonov asarlari va Boburiylar tarixiga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish hamda ularni turli adabiy metodlar yordamida tahlil qilish tavsiya etiladi. Bobur obrazining zamonaviy badiiy talqini va uning tarixiy haqiqat bilan qanchalik uyg‘unligini aniqlash ilmiy jihatdan dolzarb masala hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Yakubov, I. "Boburnoma" - o‘zbek nasrining nodir yodgorligi. "Zahiriddin Muhammad Boburning Sharq davlatchiligi va madaniyatida tutgan o‘rni" mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari, Toshkent, 2023. pp.174-179.
2. Ёқубов И. Ўзбек романи тадрижи. – Т.: "Fan va texnologiya," 2006.
3. Носиров А.Н. Тарихий ҳақиқат ва унинг бадий талқини ("Юлдузли тунлар" романи мисолида). – филол. фан. номз. дисс. – Т., 1999.
4. Сопиева Ш. Р. Хайридин Султоннинг ҳикоянавислик маҳорати. – филол. фан. номз. дисс. – Т.: 2006.
5. Mirzayev S. XX asr o‘zbek adabiyoti. – Т.: "Yangi asr avlodi", 2005. 5. Султон Х. Бобурийнома. Маърифий роман. – Т.: Шарқ, 1997.
6. Matyokubova, T., & Yakubov, I. (2020). Laboratory works of Gafur Gulam: poetic image and imagery. Journal of critical reviews, № 7, pp. 28-37.
7. Matyokubova, T. Poetic imagery of nature // Theoretical & Applied Science, 2023. 02 (118), 521-524
8. Yakubova S. The issue of «way» in cholpon's poetry. ISJ Theoretical & Applied Science. 2023. 02 (118), 490-492